

การพัฒนาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยวน
เรื่องการตัดตุงไส้ช้าง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5
โรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย อำเภอเสนาไห้ จังหวัดสระบุรี

กุดิศ โหม่งปราณีต

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

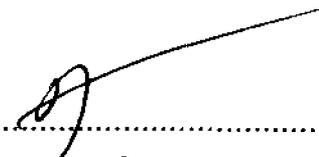
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

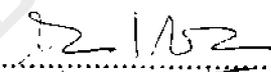
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรีอนุมัติวิทยานิพนธ์เรื่องการพัฒนาการอนุรักษ์ภูมิปัญญา
ท้องถิ่นไทยวนเรื่องการตัดดุงไล่ช้าง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย
อำเภอเสนาห์ จังหวัดสระบุรี เสนอโดย พระภุคีส ไม้้งปราณีต เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชายุทธศาสตร์การพัฒนา

.....รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและบัณฑิตศึกษา
(นายดระกอล จันทสุนทร)
วันที่ 11 เดือน กรกฎาคม พ.ศ. 2552

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ชมนาด มั่นสัมฤทธิ์)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กาสัก เค็ะขันหมาก)

.....กรรมการ
(ดร. สุธจณ์ เกิดสุวรรณ)

.....กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
(ดร. แสน สมนึก)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การพัฒนาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยวนเรื่องการตัดดุงไล่ช้าง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย อำเภอเสนาห์ จังหวัดสระบุรี
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กาสัก เตชะขันหมาก ดร. สุพจน์ เกิดสุวรรณ
ชื่อนักศึกษา	พระภูติศ โม้งปราณีต
สาขาวิชา	ยุทธศาสตร์การพัฒนา
ปีการศึกษา	2552

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องนี้ดำเนินการตามวัตถุประสงค์ใน 3 ระยะคือ ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการการพัฒนาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยวนเรื่องการตัดดุงไล่ช้าง ระยะที่ 2 แสวงหาแนวทางวิธีการพัฒนา และดัชนีชี้วัดความสำเร็จการพัฒนาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยวนเรื่องการตัดดุงไล่ช้าง ระยะที่ 3 การพัฒนาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยวนเรื่องการตัดดุงไล่ช้าง ประชากรที่ศึกษาแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ผู้มีส่วนสำคัญ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ของโรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย 12 คน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง คือ ผู้ปกครองนักเรียน 6 คน ผู้อำนวยการโรงเรียน 1 คน ครูช่วงชั้นที่ 2 2 คน ผู้นำชุมชน 1 คน กรรมการสถานศึกษา 3 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านการตัดดุงไล่ช้าง 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น 2 คน พระสงฆ์ 1 รูป โดยใช้ 1) ความรู้เรื่องดุงไล่ช้าง 2) การประดิษฐ์ดุงไล่ช้าง 3) การใช้งานดุงไล่ช้าง เป็นกรอบในการวิจัยและพัฒนา

ผลการวิจัย พบว่า

1. นักเรียนไม่มีความรู้เรื่องดุงไล่ช้าง ดังนั้นจึงต้องการให้มีการจัดการเรียนรู้ โดยต้องการให้ปราชญ์ชาวบ้านมาให้ความรู้เรื่องการประดิษฐ์ดุงไล่ช้าง นักเรียนไม่มีความรู้เรื่องการใช้งานดุงไล่ช้าง ขาดเจตคติที่ดีต่อการใช้งานดุงไล่ช้าง จึงต้องการให้มีการจัดการเรียนรู้ที่เป็นแบบแผน และนำผลงานการตัดดุงไล่ช้างไปเผยแพร่ตามงานประเพณีต่างๆในชุมชน

2. แนวทางในการพัฒนา คือ จัดการเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับความรู้เรื่องดุงไล่ช้าง เพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้และรับรู้ที่ถูกต้อง จนสามารถประดิษฐ์ดุงไล่ช้างได้สวยงาม มีเจตคติที่ดีต่อการประดิษฐ์ดุงไล่ช้าง และจัดทำโครงการส่งเสริมให้นักเรียนนำดุงไล่ช้างไปใช้งานตามงานประเพณีต่างๆในชุมชน เพื่อให้นักเรียนเกิดเจตคติที่ดีต่อประโยชน์ของดุงไล่ช้าง เพื่อให้นักเรียนเกิดความภูมิใจ เห็นประโยชน์ของดุงไล่ช้าง ได้เผยแพร่ความรู้และผลงานสู่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่า และช่วยกันอนุรักษ์เอาไว้

3. ผลการพัฒนา พบว่านักเรียนมีความรู้เรื่องตุงไส้ช้าง สามารถประดิษฐ์ตุงไส้ช้างอยู่ในระดับดี และมีความรู้เรื่องการใช้งานตุงไส้ช้างได้ดี ความพึงพอใจของผู้เข้าชมการแสดงผลงานของนักเรียนอยู่ในระดับมาก

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

Thesis Title	Encouraging the Conservation of Ti-Yuan Folklore: Crafting 'Tung Sai Chang' for Prathomsuksa 5 Students at Ban Muang Fai School, Sao Hai District, Saraburi Province
Thesis Advisors	Asst. Prof. Kasak Tekhanmak Dr. Suphot Koedsuwan
Name	Phra Phoodis Mongpraneet
Concentration	Development Strategy
Academic Year	2009

ABSTRACT

The study had three objectives: first, it is to study the current state, problems, and needs for encouraging the conservation. Second, it is to seek ways to encourage the conservation and to identify indicators of success. The third is to encourage the conservation of crafting 'Tung Sai Chang'. Population consisted of 2 groups: main participants and involved people. They numbered 12 Prathomsuksa 5 students at Ban Muang Fai School in the first group. The second group consisted of 6 parents, a school director, 2 teachers teaching in Prathomsuksa 4-6, a community leader, 3 people from the Board of Education, an expert in crafting 'Tung Sai Chang', 2 experts in folklore, and a monk. The research framework consisted of 3 aspects: knowledge about 'Tung Sai Chang', crafting, and the application.

The results were as follows:

1. at current state, the students had no general knowledge about 'Tung Sai Chang', how to craft, how to use. They also lacked good attitude towards using 'Tung Sai Chang'.

2. there were 2 guidelines to encourage the conservation. First, it is implementing a course to provide students knowledge about 'Tung Sai Chang' so that they would be able to craft 'Tung Sai Chang' and had good attitude towards doing this. The other was to implement projects encouraging students to use 'Tung Sai Chang' in local festivals so that they would be proud of this and realize its usefulness. This project also helped to spread knowledge and craftwork to the community in order to conserve it.

3. the results of the encouraging revealed that the students had more knowledge about 'Tung Sai Chang' and the application. They were able to craft 'Tung Sai Chang' well. The visitors satisfied the students' craftsmanship.

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยดี เพราะได้รับความอนุเคราะห์จากผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลาย และผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อ พระเดชพระคุณพระธรรมปิฎก เจ้าอาวาสวัดพระพุทธรูปราชรถมหาวิหาร เจ้าคณะจังหวัดสระบุรี ที่ท่านได้เมตตาอนุเคราะห์สนับสนุนทุนการศึกษาเล่าเรียนจนสำเร็จการศึกษาที่มุ่งหวัง และขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กาสัก เตชะชั้นหมาก และ ดร. สุพจน์ เกิดสุวรรณ ที่กรุณาเป็นกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ให้คำแนะนำปรึกษา ตรวจสอบ แก้ไข ปรับปรุง วิทยานิพนธ์ และเพื่อนร่วมรุ่นทุกๆท่านที่คอยให้กำลังใจตลอดมา ขอขอบพระคุณทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องและให้ความร่วมมือในการวิจัยนี้

คุณความดีทั้งหลายที่เกิดจากวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอน้อมนุชาบูรพาจารย์ผู้ประสาคติลปวิทยาการทั้งปวง พระคุณบิดามารดาผู้ให้ชีวิต และตลอดถึงผู้มีอุปการคุณทุกท่านที่ไม่สามารถกล่าวไว้ได้หมดในที่นี้

พระภูติศ โมงปราณีเด

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1	
บทนำ.....	1
ความเป็นมาและสำคัญของปัญหาการวิจัย.....	1
คำถามการวิจัย.....	6
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	6
ขอบเขตการวิจัย.....	6
วิธีการดำเนินการวิจัย.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	8
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
บทที่ 2	
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	10
บริบทโรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย.....	11
สภาพปัจจุบันของโรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย.....	11
คณะกรรมการสถานศึกษา.....	11
วิสัยทัศน์ของโรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย.....	12
ปรัชญาของโรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย.....	12
วัตถุประสงค์ของโรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย.....	12
ระบบโครงสร้างการบริหาร.....	12
สภาพชุมชน.....	13
ประวัติความเป็นมาของไทยวนในอำเภอเสนาให้ จังหวัดสระบุรี..	13
สาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม	
หลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544.....	14
ภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	19
ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	19
ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	21
ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	22
ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	24
การถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	28
ตุ้ง หรือ ชง.....	30
ตุ้งไส้ข้าง.....	31

	หน้า
บทที่ 2 (ต่อ)	
ขั้นตอนและวิธีการตัดดุงไล่ช้าง.....	32
การใช้งานดุงไล่ช้าง.....	35
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR).....	36
บทที่ 3	
สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการอนุรักษ์ภูมิ ปัญญาท้องถิ่นไทยวนเรื่องการตัดดุงไล่ช้าง ของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย อำเภอเสาไห้ จังหวัด สระบุรี.....	42
คำถามการวิจัย.....	42
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	43
วิธีดำเนินการวิจัย.....	43
ผลการวิจัย.....	49
บทที่ 4	
แนวทางและวิธีการพัฒนา และดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนา การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยวนเรื่องการตัดดุงไล่ช้าง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย อำเภอ เสาไห้ จังหวัดสระบุรี.....	61
คำถามการวิจัย.....	61
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	61
วิธีดำเนินการวิจัย.....	62
ผลการวิจัย.....	64
บทที่ 5	
การพัฒนาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยวนเรื่องการตัดดุงไล่ ช้างของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี.....	71
คำถามการวิจัย.....	71
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	71
วิธีดำเนินการวิจัย.....	71
ผลการพัฒนา.....	82

	หน้า
บทที่ 6	
สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะจากการวิจัย.....	90
สรุปการวิจัย.....	90
อภิปรายผลจากการวิจัย.....	94
ข้อเสนอแนะจากการวิจัย.....	98
บรรณานุกรม.....	100
ภาคผนวก.....	104
ภาคผนวก ก	
- แบบสอบถามการพัฒนาการอนุรักษภูมิปัญญา ท้องถิ่นไทยวเรื่องการตัดตุงไส้ช้าง ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี	106
- แบบสัมภาษณ์การศึกษาปัญหาและความต้องการ การอนุรักษภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยวเรื่องการ ตัดตุงไส้ช้าง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี.....	111
ภาคผนวก ข	
- แบบสังเกตพฤติกรรมการตัดตุงไส้ช้างของ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้าน ม่วงฝ้าย อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี	115
- แบบประเมินความพึงพอใจของผู้เข้าชมการ แสดงผลงานของนักเรียนตามงานประเพณี ต่างๆ ตามโครงการส่งเสริมให้นักเรียนนำตุง ไส้ช้างไปใช้งานตามงานประเพณีต่างๆในชุมชน..	117
ภาคผนวก ค	
- แผนการจัดการเรียนรู้	119
- โครงการส่งเสริมให้นักเรียนนำตุงไส้ช้างไปใช้งาน ตามงานประเพณีต่างๆในชุมชน.....	139
ภาคผนวก ง	
- หนังสือเชิญประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	143
- รายชื่อผู้เชี่ยวชาญ	144
- รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง.....	145

ภาคผนวก (ต่อ)

ภาคผนวก จ	- ภาพกิจกรรมการพัฒนาการอนุรักษ์ภูมิปัญญา ท้องถิ่นไทยวนเรื่องการตัดตุ้งไล่ช้าง ของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย อำเภอเสนาไห้ จังหวัดสระบุรี.....	147
ประวัติผู้ทำวิทยานิพนธ์.....		150

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

สารบัญตาราง

		หน้า
ตาราง 1	ร้อยละและระดับความรู้เรื่องดุงไล่ช้างของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย.....	50
ตาราง 2	ร้อยละและระดับความรู้เกี่ยวกับการประดิษฐ์ดุงไล่ช้างของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย อำเภอเสนาห์ จังหวัดสระบุรี.....	51
ตาราง 3	ร้อยละและระดับความรู้เกี่ยวกับการใช้งานดุงไล่ช้างของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย อำเภอเสนาห์ จังหวัดสระบุรี.....	52
ตาราง 4	ร้อยละของระดับความเห็นเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยนเรื่อง การตัดดุงไล่ช้าง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย อำเภอเสนาห์ จังหวัดสระบุรี.....	53
ตาราง 5	ร้อยละของระดับพฤติกรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย อำเภอเสนาห์ จังหวัดสระบุรี.....	55
ตาราง 6	สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยนเรื่อง การตัดดุงไล่ช้าง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย อำเภอเสนาห์ จังหวัดสระบุรี.....	58
ตาราง 7	แนวทางวิธีการพัฒนาและดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยนเรื่อง การตัดดุงไล่ช้าง ด้านความรู้เรื่องดุงไล่ช้างของนักเรียน.....	69
ตาราง 8	แนวทางวิธีการพัฒนาและดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยนเรื่อง การตัดดุงไล่ช้าง ด้านการประดิษฐ์ดุงไล่ช้างของนักเรียน.....	69
ตาราง 9	แนวทางวิธีการพัฒนาและดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยนเรื่อง การตัดดุงไล่ช้าง ด้านการใช้งานดุงไล่ช้างของนักเรียน.....	70
ตาราง 10	เปรียบเทียบผลการประเมินเกี่ยวกับความรู้เรื่องดุงไล่ช้าง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย ก่อนและหลังการพัฒนา.....	83

	หน้า	
ตาราง 11	เปรียบเทียบผลการประเมินเกี่ยวกับความรู้เรื่องการประดิษฐ์ดุงไส้ข้าง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย ก่อนและหลังการพัฒนา.....	84
ตาราง 12	พฤติกรรมการประดิษฐ์ดุงไส้ข้าง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย หลังกิจกรรมพัฒนา.....	86
ตาราง 13	เปรียบเทียบผลการประเมินเกี่ยวกับความรู้เรื่องการใช้งานดุงไส้ข้าง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย ก่อนและหลังการพัฒนา.....	86
ตาราง 14	ผลการสัมภาษณ์ความพึงพอใจ ของผู้เข้าชมการแสดงผลงานของ นักเรียนตามงานประเพณีต่างๆ ตามโครงการส่งเสริมให้นักเรียน นำดุงไส้ข้างไปใช้งานตามงานประเพณีต่างๆในชุมชน.....	87
ตาราง 15	ผลสำเร็จในการพัฒนาด้านความรู้เรื่องดุงไส้ข้าง ของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย อำเภอเสนาห์ จังหวัด สระบุรี.....	88
ตาราง 16	ผลสำเร็จในการพัฒนาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยในเรื่องการ ดัดดุงไส้ข้าง ด้านการประดิษฐ์ดุงไส้ข้างของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย อำเภอเสนาห์ จังหวัด สระบุรี.....	89
ตาราง 17	ผลสำเร็จในการพัฒนาการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยในเรื่องการ ดัดดุงไส้ข้าง ด้านการใช้งานดุงไส้ข้าง ของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ปีที่ 5 โรงเรียนบ้านม่วงฝ้าย อำเภอเสนาห์ จังหวัดสระบุรี.....	89

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพ 1 ขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย.....	8
ภาพ 2 ขนาดกระดาด.....	32
ภาพ 3 ขั้นตอนการพับกระดาด.....	33
ภาพ 4 การตัดและตกแต่งกระดาด.....	33
ภาพ 5 การตัดกระดาด.....	34
ภาพ 6 การคลี่กระดาดและการร้อยดุงไส้ช้าง.....	34
ภาพ 7 ดุงไส้ช้างที่ทำตามขั้นตอนจนเสร็จ.....	35

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี